

OB L'ATENEU

EDICIÓ ESPECIAL

MEMÒRIA DEMOCRÀTICA

**El pas de l'Orfeó
per les dictadures**

Imprès a www.artesgraficasvenus.com

Tancament 1924- 1927

Dictadura de
Primo de Rivera

Especial Espoli Franquista

OB i Federació
d'Ateneus de
Catalunya

L'any 1948

Un any decisiu per
la represa de l'OB

Sumari

Des de quan té l'Orfeó la seva senyera? 3

Tancament de l'OB per la dictadura de Primo de Rivera 5

L'espoli franquista de l'Orfeó Badaloní 7

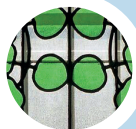

L'OB en la diana de les dues dictadures del s. XX 11

Un any decisiu per la represa de l'OB: 1947-1948 16

El nostre himne (1949) 20

Transició i període democràtic 21

OBL'ATENEU
MEMÒRIA DEMOCRÀTICA

és una producció de

Pròleg

De què parlem quan parlem de l'Espoli franquista als ateneus? En poques paraules, estem descrivint una confiscació a la força de béns i patrimoni de moltes de les entitats del país, sí, però hi ha quelcom més. El que ens mostra realment l'espoli és el que som com a moviment, el que érem i el que serem, perquè quan parlem de l'espoli franquista als ateneus hem d'entendre aquestes requisites com un mètode per un fi: el règim feixista volia eliminar la xarxa associativa del país. Així doncs, l'espoli ens parla d'una persecució política, i d'uns valors ateneístics perseguits -culturals, socials i democràtics- dels quals, més de 80 anys més tard, encara fem gala.

El més greu, però, són els darrers 40 anys. Acabat el franquisme, i fins avui, no s'ha pres cap mesura política des de l'Estat pel retorn d'aquests béns, ni per la memòria d'aquestes víctimes polítiques. Vam pecar d'ingenuïtat esperant que amb la caiguda del franquisme les solucions vinguessin soles.

A la Federació d'Ateneus de Catalunya hem estat treballant en el projecte "Els Ateneus no oblidem: Retorn i Memòria" des de 2014, quan a l'Ateneu Barcelonès es van reunir diferents entitats de l'àmbit associatiu que havien patit aquest terrible espoli i que, en molts casos, encara es troben lluitant per recuperar tot el seu patrimoni. Neus Moran, doctora en Història Contemporània, ha estat l'encarregada d'elaborar l'estudi que ha permès establir l'espoli com un mecanisme repressiu de primer ordre que buscava castigar als enemics ideològics i esborrar els llaços socioculturals del país. Un saqueig metòdic i ben planificat de, com a mínim, 298 propietats immobles pertanyents a 232 entitats diferents de Catalunya.

L'objectiu del projecte és triple: **DIFUSIÓ**, **RECONeixEMENT** i **REPARACIÓ**. Amb aquestes primeres dades a la mà hem començat a moure el missatge a través d'exposicions, llibres, taules rodones, assessorament legal a entitats, reportatges a ràdio i TV... i, més important, després de 40 anys d'espera volíem que es passés de la voluntat política als fets, i així ho vam fer saber en reunions amb diferents partits polítics i en esmenes impulsades al Congrés de cara a la nova Llei de Memòria Democràtica de l'Estat.

El resultat és ambigu. Tot i incloure algunes de les reclamacions que hem fet des dels ateneus, ens trobem amb una llei excessivament imprecisa a l'hora de referir-se al retorn dels béns espoliats pel franquisme. La nova llei, això sí, obre les portes als ateneus per reclamar el patrimoni espoliat via judicial a l'atorgar a les entitats, per fi, l'estatus de víctimes. La feina ara és fomentar estudis que permetin demostrar a l'Estat aquestes continuïtats amb les antigues entitats espoliades. És vital, no per romanticisme, sinó per justícia i utilitat. Volem recuperar allò robat, per poder fer bé la nostra feina, com hem fet històricament, pels socis i pel país. I per això és clau seguir coordinant-se.

Equip de redacció

Consell de redacció Irene Jiménez, Ricard Abellán i Albert Forcadell

Revisió Lingüística Núria Perera

Redactors Jordi Albaladejo

Disseny i maquetació Arts Gràfiques Venus a partir d'un disseny original de Miquel Rof

Federació d'Ateneus de Catalunya

Des de quan té l'Orfeó la seva senyera?

El mes de maig del 2019 en reunió de Junta es va aprovar de presentar a l'Assemblea Ordinària del 29 de juny, en el punt número 8, d'iniciar els tràmits per ser declarats Entitat d'Utilitat Pública, proposta que va ser aprovada unànimament pels socis assistents.

Els assajos de la massa coral començaren ben aviat. El 5 de maig es va fer un primer assaig conjunt sota la direcció del mestre director Antoni Botey. El 29 de juny va tenir lloc al Teatre Zorrilla un concert íntim dedicat als socis protectors de l'Orfeó, on va actuar l'Esbart Dansaire del Casal Nacionalista Martinenc i la massa Coral de l'Orfeó Badaloní dirigida per Botey, que desenvolupà un concert-repàs. El mestre Botey, temperamental i exigent, seguia el seu propi pla de preparació tècnica de la coral.

A l'entorn de la celebració del primer aniversari de l'entitat, l'Orfeó Badaloní realitzà finalment el seu concert de presentació. Va ser el dimarts 28 de març de 1922 al Teatre Victòria. El mateix escenari acollí el primer concert públic el dijous 1 de juny. La massa Coral estava a punt i així va organitzar-se el primer concert fora de la ciutat, en concret a Vilassar de Mar la tarda del diumenge 26 de juny.

L'edició vespertina de "La Veu de Catalunya" el 29 de juny i la matinal del 30 de juny van fer una crònica de la visita de l'Orfeó Badaloní a Vilassar de Mar: "una gernació bellugadissa juvenívola i alegre s'estenia als afores de l'estació de Badalona.

La proverbial bellesa de la noia badalonina donava al conjunt un to de frescor i serenor verament mediterranis". Acompanyant a l'Orfeó, que estava format per uns 200 cantaires, amb els mestres Botey, Costa i Valls al capdavant, hi havia a l'estació de tren de Badalona el jutge municipal de Badalona, Leopold Botey; el tinent d'alcalde Arquer; els regidors Sedó i Roqué; el president de la Lliga Regionalista Romeva; el director i gerents del Banc de Badalona, Planas i Sió; etc. Així, entre cantaires i acompanyants, unes 400 persones es van traslladar en tren a Vilassar de Mar. Van ser rebuts per l'alcalde Batalla, per diversos regidors, i per "la junta directiva de la societat coral La Viola i de l'Orfeó Patronal Social amb llurs senyeres". Davant de la casa consistorial, l'Orfeó Badaloní cantà en honor als amfitrions "El cant de la Senyera". L'alcalde vilassarenc va brindar amb el jutge municipal de Badalona en nom de les dues poblacions com a "germans pel mar i la història".

La jornada va continuar amb un concert de l'Orfeó Badaloní al Círcol Vilassanès en què, segons l'article periodístic, Botey "era un huracà que passava sobre les ànimes dels cantaires". Destacaren les cançons "El Cant de la Senyera", "Salve Regina" (de Botey), "L'emigrant", "Les fulles seques" i "La sardana de les monges".

El desplaçament a Vilassar de Mar deuria ser un darrer revulsiu per tal que l'Orfeó Badaloní encarregués l'elaboració d'una senyera que el representés arreu, sobretot al comprovar que en la seva primera sortida fora de la ciutat van ser rebuts amb estendards locals, i ells no en disposaven encara d'un, com era costum al conjunt d'orfeons i entitats corals.

Coneixem com el 13 de juliol, la junta directiva de l'Orfeó Badaloní comunicà a l'arquitecte modernista Joan Amigó i Barriga (dissenyador de la senyera de Gent Nova, l'any 1906), un dibuix-projecte per tal d'adquirir una senyera per subscripció popular. La senyera de l'Orfeó Català projectada per Antoni Mª Gallissà, l'any 1896, era el model de les que es confeccionaren a partir d'aleshores.

La benedicció de la Senyera (1923)

El 25 de febrer de 1923 va celebrar-se l'acte de benedicció de la senyera de l'Orfeó Badaloní, obra d'Amigó, confeccionada per subscripció popular i apadrinada per l'empresari corder Jaume Ribó Sayol (1863-1943), home vinculat d'antany a Gent Nova, i una de les cares representatives del Gremi de Fabricants i Industrials de Badalona. A l'acte, a més del president de l'entitat, Salvador Busquets (el segon en la història de l'entitat), hi havia la junta en ple i Jaume Ribó i la seva esposa Micaela Arabia. Hi van assistir, entre d'altres autoritats i personalitats: Josep Puig i Cadafalch, president de la Mancomunitat; Lluís Millet, director de l'Orfeó Català; el diputat provincial i industrial badaloní, Lluís Ysamat; i Joaquim Pujol i Oliveras, alcalde de Badalona, ambdós polítics, com Puig i Cadafalch, de La Lliga Regionalista.

La jornada va ser molt completa segons recollí "El Eco de Badalona" a l'edició del 3 de març. Al matí, "organitzat per les senyorettes que han dut a cap els treballs de tan meritòria obra", la senyera sortí de la seu de l'Orfeó fins a l'església de Santa Maria. S'hi va fer cant d'estil gregorià de mossèn Lluís Romeu amb acompanyament d'orgue del mestre Salvador Valls. L'Orfeó va interpretar la missa de la Mare de Déu de Núria sota la direcció de Botey. A continuació va fer l'ofici el doctor Carles Cardó, canonge de Barcelona, i la matinal es va cloure amb diferents cants, el darrer la "Salve Regina" original del mestre director. Al migdia va traslladar-se la senyera a l'estatge social, on es va interpretar "El cant de la Senyera" i van haver-hi parlaments públics. A la tarda, s'organitzà una ballada de sardanes a la Plaça de la Vila amb la Cobla La Principal de Cassà de la Selva.

**Gaudeix del sol
a l'ombra**

NOVELTY
TOLDOS DE CALIDAD

**Pressupostos
GRATIS**

**TENDALS
MOTORITZACIONS
AUTOMATISMES**

**TOLDOS
ZABALLOS**

Tel. 93 399 01 00

Bruch, 58, botiga
(a 30m. Mercat Fondo)
Santa Coloma de Gramenet

Baldomer Solà, 63 local
08912 Badalona

www.toldoszaballos.com

Com va resistir l'Orfeó Badaloní el tancament de sis anys imposat per la dictadura de Primo de Rivera?

Un motiu principal d'índole política, la repressió del catalanisme per part de la dictadura del general Primo de Rivera (una de les fites és la supressió de la Mancomunitat de Catalunya el 20 de març de 1925), va voler esborrar de la vida pública i oficial del règim l'esperit cívic i cultural de l'Orfeó Badaloní, lligat a sentiments i ideals de catalanitat.

En el llibre d'actes de la Junta Directiva de l'Orfeó Badaloní consta com, per ordre de les autoritats dictatorials, es va fer efectiu el tancament el 25 de setembre de 1924. Les reunions no es tornen a activar fins al 10 d'abril de 1930, en el període anomenat dictablanda, gairebé sis anys després!

Tanmateix, en l'àmbit privat, la voluntat de mantenir viva la flama de l'Orfeó va permetre esquivar el greuge coercitiu de les autoritats a l'espera d'un temps millor. Soler i Amigó ho explica al llibret Auca del 90è aniversari (la font primigènia n'és una memòria publicada al primer número del butlletí de l'Orfeó, el novembre del 1931):

«En Pepet de Gent Nova recapta, casa per casa, mes per mes, durant seixanta-sis mesos, les quotes de 112 socis protectors a l'ombra, que, per la seva perseverança, permeten a l'Orfeó Badaloní de conservar el local i els béns, a l'espera d'una nova avinentesa...»; posant en valor el fet que «a més del suport d'aquests socis, cal lloar la constància del cafeter de Gent Nova, la seva heroïcitat callada».

La figura del conserge podia ser força carismàtica i popular; com el de l'Ateneu Obrer, Joaquim Selva, motiu d'una de les caricatures de personatges populars realitzades pel ninotaire badaloní Jaume Passarell. Selva era afeccionat a la poesia i al teatre popular, si bé era un home d'aspecte rude i talòs, fet que contrastava amb la seva condició de poeta.

La informació dels 112 socis protectors en els moments més foscos es publicà en una memòria retrospectiva al primer butlletí de l'Orfeó el novembre del 1931.

La Veu de Catalunya del 16 d'abril de 1925, a l'edició del matí, va informar de l'actuació L'Eco de Catalunya de l'Orfeó a Badalona, el diumenge dia 12 al Casal

*La voluntat de **mantenir viva la flama de l'Orfeó** va permetre esquivar el greuge coercitiu de les autoritats a l'espera d'un temps millor*

Badaloní (aquesta entitat de ben segur devia ser el Centre Badaloní), on va escoltar-se El Cant de la Senyera de Millet, himne comunitari reconegut a l'etapa de la Germanor dels Orfeons de Catalunya que tenia el suport de la Mancomunitat, i obres de Pérez Moya, Barberà, Morera (entre les quals La Sardana de la Pàtria), Sancho, Romeu, Cumellas, Clavé, Grieg... Es va posar de relleu que «totes les composicions tributaren frenètics aplaudiments»

El repertori, el públic assistent i les circumstàncies que s'experimentaven pel tancament de l'Orfeó Badaloní convertiren, sens dubte, aquest concert a Badalona en una fita d'especial emotivitat, convenciment i motivació per persistir en la reobertura i la raó de ser de l'entitat.

El Eco de Badalona no publicà cap informació sobre el concert. Cada vegada més es convertia en un anodí setmanari en què les activitats de les entitats locals de diferent signe havien perdut el seu protagonisme en favor de notícies progovernamentals i de successos. Una situació que reflecteix com són d'avorrides les dictadures amb la seva divisa castrense d'ordre per davant de tot.

El mateix Orfeó Català va ser suspès prop de quatre mesos l'any 1925. Un dels motius de la suspensió va ser una denúncia arran de la seva visita a Roma,

considerada «insultant i separatista» per un vell conegut de la ciutat de Badalona, el canonge integrista José Montagut i Roca, relacionat localment amb el tradicionalisme carlista i posteriorment amb la Unió Patriòtica, i també com a conferenciant convidat per l'entitat Biblioteca Femenina. Com explica Manuela Narváez en la seva tesi doctoral sobre l'Orfeó Català, el mateix ambaixador espanyol a Roma se'n devia fer creus, de l'excés de zel fiscalitzador, i desmentí les acusacions; per la seva part, l'Orfeó Català va rebre nombrosíssims suports interns i d'àmbit internacional. En la visita a Roma, l'Orfeó Català realitzà dos concerts al Teatre Augusteo, el 5 i 7 de maig, amb un èxit memorable. El segon concert va incloure en el repertori *El caçador i la pastoreta* d'Antoni Botey (mestre fundador i primer director de la massa coral de l'Orfeó Badaloní).

Precisament, el desencadenant de la suspensió de l'Orfeó Català va ser un partit de futbol del Futbol Club Barcelona i el Club Esportiu Júpiter, al camp del primer, que van dedicar a l'Orfeó Català pel seu èxit artístic a Roma el 14 de juny. Abans del partit, la banda de música d'una esquadra anglesa, de pas per Barcelona, va interpretar la *Marcha Real espanyola* i l'himne britànic. Els xiulets per al primer i els aplaudiments per al segon van fer treure foc pels queixals al governador civil, el general Joaquín Milans del Bosch, que va actuar clausurant el camp de futbol de Les Corts del Barça i l'Orfeó Català.

El primer, per un defecte en uns permisos, i el segon, per un full de propaganda de la Revista Musical Catalana, publicada per l'Orfeó Català, publicada per l'Orfeó.

El president de l'Orfeó Català, Joaquim Cabot, va adreçar dos escrits al governador Milans del Bosch, en què donava «una resposta 'possibilista' de supervivència, contrària als maximalismes que en un context dictatorial suposen un 'suïcidi inútil'», com descriu la historiadora Manuela Narváez. En la segona carta, Cabot incidí que «el Orfeó Català se abstendrá de toda actividad política» i va fer una «manifestación de respeto a la Unidad de España, base angular de la legalidad constituida» per tal que s'aixequés la suspensió governativa. I així va ser.

Esperant també el final del tancament, l'Orfeó Badaloní va activar els contactes per aconseguir-ho. La Veu de Catalunya del 8 de gener de 1926 no donà, però, bones notícies: «preguntant el governador sobre una instància de l'Orfeó Badaloní sol·licitant la seva reobertura, contestà que encara no havia arribat a les seves mans el document». El governador, el general Milans del Bosch, va afirmar aleshores que no coneixia encara dita petició; si li va arribar més endavant, va desestimar-la ratificant el càstig imposat, perquè mentre va durar la dictadura de Primo de Rivera l'entitat va romandre oficialment clausurada. Tanmateix, no coneixem el contingut de l'escrit adreçat a Milans ni si anava en la línia de l'enviat per l'Orfeó Català, si bé tot sembla apuntar que no.

Assessoria X. PITARQUE

MORENO QUESADA Advocats

Rda. Sant Antoni de Llefià, 38
08913 BADALONA
Tel. 93 460 03 04
Fax. 93 460 08 02
e-mail. xp@xp-mq.com
www.xp-mq.com

FISCAL
COMPTABLE-MERCANTIL
FINANCERA
LABORAL
ASSEGURANCES
IMMOBLES

DRET SUCCESSORI
DRET DE CIRCULACIÓ
DRET DE FAMÍLIA
DRET CIVIL
DRET LABORAL
DRET PENAL

Rda. Sant Antoni de Llefià, 52
08913 BADALONA
Tel. 93 460 72 36
Fax. 93 460 93 55
e-mail. mq@xp-mq.com
www.xp-mq.com

L'espoli franquista de l'Orfeó Badaloní

Concert de la massa coral dirigida pel mestre Jaume Costa (1930)

L'any 1930, un cop acabada l'etapa de sis anys de clausura imposada per la dictadura de Primo de Rivera, l'Orfeó Badaloní enceta una segona etapa que esdevé brillant, en un context de dinamisme del món associatiu i cívic durant l'etapa republicana. La massa coral va ser dirigida amb gran encert pel mestre Jaume Costa i Castellà, i van prendre gran volada les seccions de teatre, l'excursionista, la d'escacs, així com el butlletí intern. El local del carrer d'en Cueta acull el Foment de la Sardana i l'Esbart que reforcen l'entitat. Aquesta trajectòria es va estroncar amb la Guerra Civil i el període revolucionari que el va precedir.

Les tropes franquistes van entrar a Badalona el 26 de gener de 1939. La Guerra Civil tocava la seva fi, però la repressió sobre la rereguarda republicana va imposar-se sense contemplacions.

Els franquistes van entrar al local de l'Orfeó Badaloní, que va ser requisat igual que l'arxiu i altres béns (instruments musicals, mobiliari, documentació...), fins i tot les fustes de l'escenari van ser desmuntades! Les partitures de les cançons, els llibres de la biblioteca, que eren un patrimoni cedit a l'Orfeó per Gent Nova... van quedar amuntegats en dipòsits municipals.

L'Orfeó Badaloní emmudí, com tantes entitats arreu del país. La Senyera de l'Orfeó (i també la històrica de Gent Nova), com va passar en l'anterior dictadura, van romandre guardades en una caixa. A l'entorn de l'Orfeó, el recompte d'antics cantaires, socis protectors i amics va ser desconsolador en els primers moments. Només quedava: *"sols, una petita espurna espiritual a dintre cada cor que estimava l'Orfeó"*, assenyalava Antoni Ballesteros, cronista de l'època.

L'Orfeó Badaloní perd el local i les pertinences

L'esgotament humà i material havia fet interrompre les activitats públiques de l'Orfeó Badaloní entre finals de 1937 i el 1938 (l'Orfeó Català també s'hi va veure obligat per les circumstàncies el mateix any). Una situació comuna a moltes entitats locals, com per exemple a l'Ateneu Obrer de Badalona, on les activitats instructives i culturals, sinó somortes, eren testimonials en el darrer any de guerra.

El curs final d'aquesta guerra portà a la desaparició de les entitats, anorreades pel franquisme que volia posar punt i final a tota una xarxa associativa d'àmbit popular (de caire obrerista, catalanista, republicana, d'esquerres...) que configurava des d'un punt de vista cívic i cultural la diversitat del país. Inoculant la por repressiva intentaren aturar el curs de la història, motiu de l'endarreriment social i cultural respecte d'altres països de tradició cívica i democràtica.

Per contra, el Círcol Catòlic, assaltat i cremat per revolucionaris el juliol de 1936, va poder activar-se públicament -no sense gestions i influències- el maig de 1939. El dietari de Josep M. Cuyàs i Tolosa asseynala en el primer acte celebrat a l'antic local del Ca-

sino Apolo: "es nota la falta de jovent masculí, encara incorporat". El Círcol va establir-se definitivament a l'edifici amb el teatre que avui encara gestionen a la carretera enfront de l'Ajuntament. Del control ferri franquista, però, ningú se n'escapava fàcilment.

L'Orfeó no va tenir cap oportunitat per continuar, espoliat i sense local, i amb els seus antics integrants disseminats. Des del punt de vista legal tot just s'iniciava un període repressiu i dictatorial, molt restrictiu i de submissió als postulats oficials, i la magnitud dels problemes quotidians impossibilitaven també que amb prou feines es pogués pensar en activar l'Orfeó com a entitat a curt termini.

A mitjans de 1947, un grup d'antics socis i cantants constituïren una comissió gestora per tal de redactar un avantprojecte d'estatuts i sol·licitar el permís oficial per poder actuar com a "Orfeó Badaloní". Les gestions de la comissió van aconseguir, gràcies a la voluntat del Cor de Marina, que es pogués comptar amb l'arrendament de la sala d'actes amb l'escenari i altres dependències per a usos de secretaria-biblioteca i sales d'assaig. La maquinària cívica es començava a posar en marxa. El cercle d'amistats i coneguts i la transmissió familiar tornava a activar-se.

Cantaires l'any 1937. Darrera imatge en període de la Guerra Civil

Concert de l'Orfeó Badaloní al Círculo Artístico Español, l'Era (1948)

La recuperació de material de l'Orfeó

El mestre Francesc Solà i Jordà seguia les pistes d'on es trobava el material requisat, buscant on podia haver anat a parar. Solà també va fundar l'Orquestra de Cambra de Badalona el 1946. D'una manera *oficiosa* va anar recuperant pel seu compte, d'entre els elements que es trobaven als dipòsits municipals, tot el que no hi havia dubte que era propietat de l'antic Orfeó Badaloní.

El 29 de gener de 1950 va tenir lloc una reunió general ordinària en la qual es va fer un balanç de les activitats de l'Orfeó des de febrer de 1948. L'inici era la reunió convocada el febrer de 1948 per *'un grupo de entusiastas y activos elementos de nuestro antiguo 'Orfeó Badaloní'* on es van tractar les sol·licituds enviades al governador civil i a l'alcalde de Badalona amb l'objectiu d'aconseguir la reobertura de l'entitat; i també designar dies i hores d'assaig per a les 'cordes' de la massa coral. L'aleshores president Sabater contactà amb els futurs membres de la junta directiva per posar en marxa l'entitat i amb la conformitat de tots van preparar uns nous estatuts interns. Seguidament, passaren a gestionar amb l'Ajuntament la devolució d'objec-

tes de l'Orfeó Badaloní consignats en els dipòsits municipals per part del *'Departamento de Recuperación al ser liberada nuestra Ciudad'*. Com a primera recuperació *'nos fue entregada nuestra Senyera en magnífico estado de conservación'*. Una vegada recuperades les partitures i partícules, van ser classificades per l'arxiver i li van ser lliurades al mestre director Francesc Solà perquè preparés les classes i els assaigs.

El president de l'Orfeó, Enric Sabater, adreçà el 15 de novembre de 1956 una instància a la tinència d'alcaldia de Cultura de l'Ajuntament de Badalona perquè l'Orfeó pogués recuperar l'harmònim, que després de la guerra s'havia cedit a la Parròquia del Sant Crist de Canyet. Sabater proposà a l'administració municipal deixar el de l'OB a Canyet i fer servir el de l'Escola Municipal de Música, al qual no es donava ús. No hem pogut determinar amb exactitud quan es va recuperar, però el cas és que a l'inventari del local de l'Orfeó l'any 1960 hi consta un harmònim.

Si t'ho diuen, no t'ho creuràs!

Tot el material per a realitzar les teves
reformes amb un finançament increïble!!!

**A Badagres ho tens fàcil,
a Badagres ho tens tot**

Finançament
de fins a 24
mesos sense
interessos*

*Finançament subjecte a l'aprovació de l'entitat financera corresponent.

Badagres

www.badagres.com

**BADAGRES
COMPROMÈS**

Badagres patrocina
l'equip de futbol adaptat
de l'AEB BADALONES

**TANATORI DE
BADALONA**

**Atenció 24h.
93 497 0 497**

**Oficina del Centre
93 807 36 45**

C/Francesc Layret, 84
Laborables: de 9:30 h a 18:00 h

2 hores
PÀRQUING GRATUIT
per a tràmits en l'oficina del centre

**El teu pressupost online a:
www.tanatoribadalona.com**

**Confiança, proximitat
i professionalitat,
al vostre servei.**

L'Orfeó Badaloní en la diana de les dues dictadures del segle XX

L'Orfeó va patir uns quinze anys clausurat i fou també espoliat pel franquisme

Com sabeu, l'Orfeó Badaloní és una entitat cultural més que centenària. Ara bé, cal tenir present que pel seu catalanisme declarat fou represaliada fortament pels dos règims dictatorials que va haver-hi al segle XX a l'Estat Espanyol.

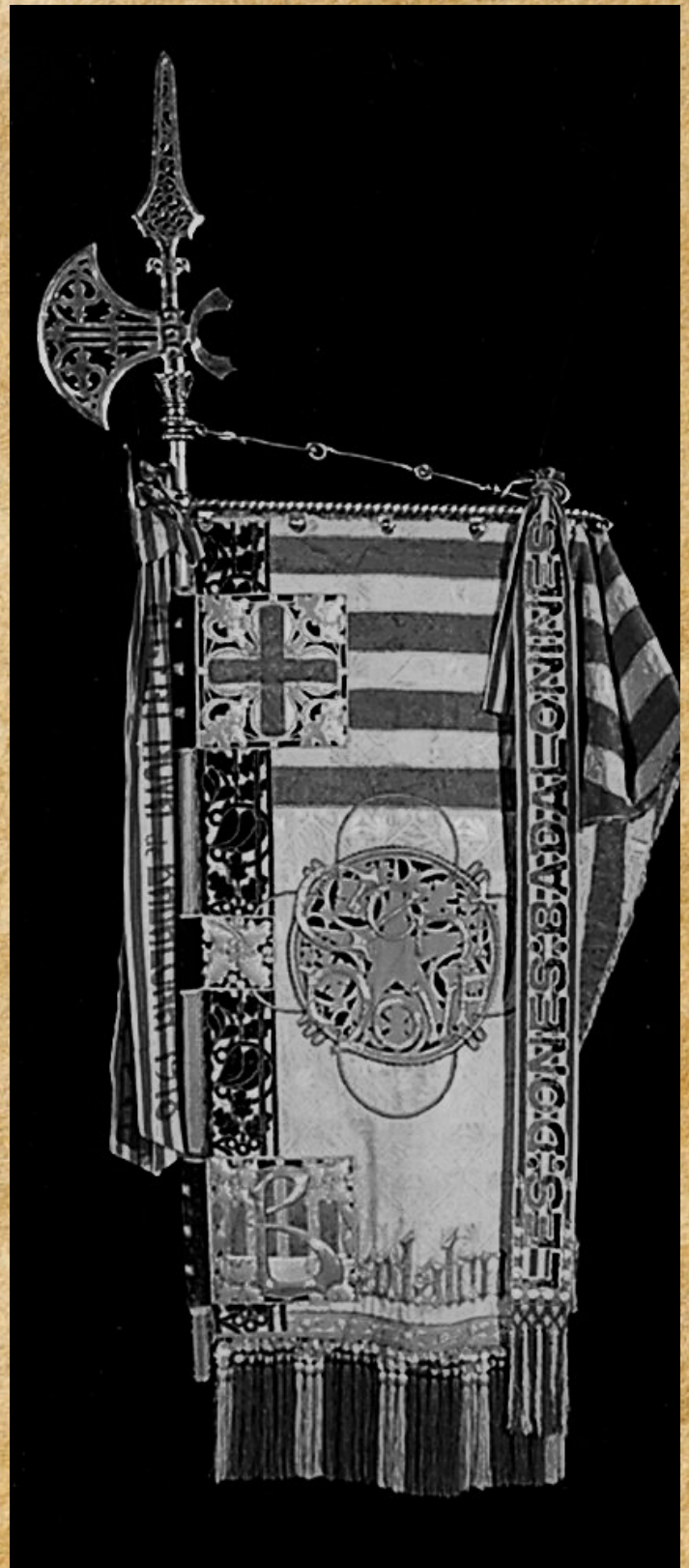
Amb tan sols tres anys de trajectòria va ser clausurat entre 1924 i 1930 durant la Dictadura de Primo de Rivera i els primers mesos de la "Dictablanda"; i després, entre 1939 i 1948 (uns mesos abans funcionava interinament fins a ser legalitzat), per la dictadura de Franco.

Les autoritats badalonines franquistes clausuraren la seu social i s'emportaren els béns mobles de l'interior en un marc repressiu derivat de la Guerra Civil el 1939. Quan l'Orfeó, fruit de diferents gestions i complicitats, i sota la mirada atenta de les autoritats i la censura, va tornar a reactivar activitats uns nou anys més tard, ho va fer obrint una nova etapa en una part de lloguer de l'edifici del Cor de Marina a la Rambla.

L'Orfeó Badaloní, d'integrar a Gent Nova a la clausura

L'Orfeó Badaloní va fundar-se l'any 1921 i va ser acollit al local del Centre Català-nista Gent Nova situat des de novembre del 1903 als carrers Canonge Baranera - d'en Cueta -, números 51, 53 i 55 i Sant Francesc d'Assís, 58 i 60.

Els associats de Gent Nova, reunits en assemblea reglamentària el diumenge 8 de gener de 1922, i davant l'empenta de l'Orfeó Badaloní, acordaren ingressar-hi col·lectivament. L'Orfeó passà a fer-se càrrec del local i de les pertinences de l'entitat autodissolta.

Senyera de Gent Nova. Font: Arxiu OB

A conseqüència del seu catalanisme, l'Orfeó va patir una primera clausura per ordre governativa durant gairebé sis anys entre setembre de 1924 i abril de 1930, pels efectes de la dictadura de Primo de Rivera. Durant el llarg tancament, 112 socis protectors van permetre conservar el local i els béns mobles amb les seves quotes. Una gesta impressionant de resiliència i solidaritat badalonina, i més si tenim en compte com l'Orfeó Català fou suspès quatre mesos l'any 1925 i va tornar a obrir després de comprometre's amb el governador Milans del Bosch d'abstenir-se de "toda actividad política" i respectar "la Unidad de España, base angular de la legalidad constituida".

L'Orfeó es reactiva però torna a ser represaliat

A partir de 1930, l'Orfeó Badaloní va obrir una segona etapa que va esdevenir brillant en un context de dinamisme del món associatiu i cívic durant l'etapa republicana. La massa coral va ser dirigida amb gran encert pel mestre Jaume Costa i Castellà, i les seccions de teatre, excursionista, escacs i el butlletí intern, juntament amb el Foment de la Sardana i l'Esbart acollits al local social, van prendre gran volada.

Aquesta trajectòria va estroncar-se amb la sublevació militar i d'extrema dreta fallida, l'inici de la Guerra Civil i d'un període revolucionari a la rereguarda el juliol de 1936. És important assenyalar, respecte a la trajectòria artística de l'Orfeó Badaloní, com la interpretació de cançons amb contingut religiós i la relació de l'entitat amb societats catòliques o bé amb l'església va interrompre's en el marc revolucionari existent.

Després d'una sagnant conflagració, amb un enorme pes del cost humà i material, a més d'una fractura social i política, les tropes franquistes van entrar a Badalona el 27 de gener de 1939.

La Guerra Civil tocava la seva fi, però l'exili i la repressió per part de la nova dictadura de caire feixista va imposar-se sense contemplacions. En l'àmbit intern de l'Orfeó, però, abans de finalitzar la guerra, va haver-hi la pèrdua de dos dels principals referents musicals, fundadors i mestres directors, Antoni Botey i Jaume Costa, aquest darrer en actiu i director de l'Escola Municipal de Música. Anteriorment, el mestre i fundador Salvador Valls havia traspassat el 20 de setembre de 1936.

Els franquistes van entrar al local de l'Orfeó Badaloní que va ser espoliat: la biblioteca, l'arxiu i altres béns (instruments musicals, mobiliari, documentació...), fins i tot les fustes de l'escenari van ser desmuntades! Les partícels de les cançons, els llibres de la biblioteca, que era un patrimoni cedit a l'Orfeó per Gent Nova... van quedar amuntegats en dipòsits municipals. L'entitat, per la voluntat coercitiva de les autoritats municipals franquistes va desaparèixer de facto (els béns mobles van ser espoliats) i va perdre l'ús de la seva seu social, desapareixent la seva petjada artística i cultural.

L'Orfeó Badaloní emmudí com tantes i tantes entitats arreu del país. Pel cronista de l'Orfeó, Antoni Ballesteros, quedà 'anihilat, anorreat, dissolt... L'Orfeó era ferit de mort i li caldrà ressuscitar, un altre cop, d'entre les cendres...!'. La Senyera de l'Orfeó (i també la històrica de Gent Nova), com en l'anterior dictadura van romandre guardades en una caixa; de l'altra costejat el 1937, no en coneixem més dades (el butlletí intern de juliol informava que es presentaria el dia 18 en un acte a benefici de la Casa de Guariment local).

Edifici històric del Centre Catalanista Gent Nova, després de l'Orfeó Badaloní, carrer d'en Cueta cantonada amb el carrer Sant Francesc. Font: Arxiu OB

Font: Arxiu del Museu de Badalona

Tanmateix, en una instància del 12 de maig de 1948, Enric Sabater demanà a l'Ajuntament el retorn, entre altres objectes, de la Senyera de l'Orfeó. No hi havia més opció, tot esquivant el vent contrari, si es volia conrear la llavor cultural i patriòtica de l'Orfeó, amagada sota la censura o bé tolerada en la seva condició sentimental, sense translació en cap projecte polític (per exemple, l'autorització per cantar 'El Cant de la Senyera' ja l'any 1951).

A l'entorn de l'Orfeó Badaloní, el recompte d'antics cantaires, socis protectors i amics era desconsolador en els primers moments, *'sols, una petita espurna espiritual a dintre cada cor que estimava l'Orfeó'*, assenyalava Ballesteros. Tot i la mordassa del règim militar, l'empenta civil va moure els fils per revifar l'entitat; així transcorregueren uns quants anys d'intents fallits fins a aconseguir-ho: va ser a finals de 1947. La nova seu social s'establiria en un nou lloguer a l'edifici del Cor de Marina (les circumstàncies d'aquest segon període de repressió i clausura van ser molt més aclaparadores i persistents que durant la dictadura de Primo de Rivera).

L'Orfeó Badaloní perd el local i les pertinences

L'esgotament humà i material havia fet interrompre les activitats públiques de l'Orfeó Badaloní entre finals de 1937 i el 1938 (l'Orfeó Català també s'hi va veure obligat per les circumstàncies el mateix any). Una situació comuna a moltes entitats locals com per exemple a l'Ateneu Obrer de Badalona, on les activitats instructives i culturals, sinó somortes, eren testimonials en el darrer any de guerra. Presumiblement ho va ser a conseqüència de les enormes dificultats quotidianes de la població (racionament de queviures, bombardeigs aeris, lleves...) i el propi curs d'una guerra que perdia el bàndol republicà.

També la destrucció de documentació que podria ser comprometedora pel tarannà catalanista i col·laboratiu amb institucions

republicanes podria haver estat un fet: ens falten totes les actes de junta del període republicà. Potser van ser destruïdes abans de l'entrada dels feixistes per por a la repressió, o bé van ser decomissades per les noves autoritats i van servir de font d'informació amb finalitats repressives, ja que diferents socis les van passar per causes judicials.

El final de la guerra i la repressió del nou règim portà a la desaparició de tota una xarxa associativa d'àmbit popular (de caire obrerista, catalanista, republicana, d'esquerres...) que configurava des d'un punt de vista cívic i cultural la diversitat del país. Inoculant la por repressiva intentaren aturar el curs de la història, cosa que va ser motiu d'un endarreriment social i cultural respecte d'altres països de tradició cívica i democràtica.

Per contra, per exemple en el cas del Círcol Catòlic, assaltat i cremat per revolucionaris el juliol de 1936, va poder activar-se públicament no sense dificultats, amb diferents gestions i influències el maig de 1939. Això assenyalava el dietari de Josep M. Cuyàs i Tolosa en el primer acte celebrat a l'antic local del Casino Apolo: *'es nota la falta de jovent masculí, encara incorporat'*. El Círcol va establir-se a l'edifici amb el teatre que encara gestionen, amb una recent operació de compra, a la carretera enfront de l'Ajuntament. Del control ferri franquista, però, ningú se n'escapava fàcilment.

L'Orfeó no va tenir cap oportunitat per continuar, espoliat i sense local, i amb els seus antics integrants disseminats. Des del punt de vista legal tot just s'iniciava un període repressiu i dictatorial, molt restrictiu i de submissió als postulats oficials, i la magnitud dels problemes quotidians impossibilitaven també que amb prou feines es pogués pensar en activar l'Orfeó com entitat particular a curt termini. A diferència d'altres entitats corals locals, per la seva empremta i tra-

Especial Memòria Democràtica

14

jectòria, no li permeteren reprendre les activitats durant bastants més anys i de forma molt controlada.

A mitjans de 1947, un grup d'antics socis i cantants constituïren una comissió gestora per tal de redactar un avantprojecte d'estatuts i sol·licitar el permís oficial per tal d'actuar com a 'Orfeó Badaloní'. Les gestions de la comissió van aconseguir, gràcies a la voluntat del Cor de Marina, que es pogués comptar amb l'arrendament de la sala d'actes amb l'escenari i altres dependències per secretaria-biblioteca i sales d'assaig. La maquinària cívica es començava a posar en marxa. El cercle d'amistats i coneguts, i la transmissió familiar tornava a activar-se.

La recuperació parcial de material de l'Orfeó

El mestre Francesc Solà i Jordà seguia les petjades d'on es trobava el material requisat, buscant on podia haver anat a parar. Solà, que en l'anterior etapa de l'Orfeó Badaloní era responsable de la secció d'infants i de la corda de segons tenors, va fundar l'Orquestra de Cambra de Badalona el 1946. D'una manera diguem-ne oficiosa va anar recuperant pel seu compte tot el que no hi havia dubte que era propietat de l'antic Orfeó Badaloní d'entre els elements que es trobaven als dipòsits municipals. A l'Arxiu de l'Orfeó hem localitzat un document de l'Ajuntament de Badalona, en què s'explica que el 27 de novembre de 1945 s'acordà lliurar al mestre Solà una sèrie de partitures de l'Orfeó Badaloní: 'Orden de partituras del 'Orfeó Badaloní' [entre cometes el nom de l'entitat] existentes en el archivo que se entregan al profesor de música don Francisco Sola, de conformidad

con lo acordado por la comision municipal permanente en sesion celebrada el dia 27 de noviembre de 1945'. Tanmateix, també a l'Arxiu de l'Orfeó, però sense data d'expedició, si bé a la capçalera del full apareix 'Orfeó Badaloní' entre cometes i 'Paseo del Caudillo, 11 Badalona'—que era l'adreça del local a l'inici de la tercera etapa i que, per tant, situem a partir de l'any 1948—, amb la 'relación de las partituras propiedad del 'Orfeó Badaloní' y que pasamos a consideración del sr. Antoja, delegado local del Movimiento de Educación Popular'. Si bé l'ordre és diferent, es tracta de les mateixes partitures, tot i que hi ha alguns títols guixats i molt possiblement l'escrit era per reconèixer la propietat per part de l'entitat. Aquest document segurament anava aparellat amb un altre amb la mateixa capçalera i amb data de 2 de desembre de 1948, en el qual l'Orfeó fa una 'relación de objetos pertenecientes al 'Orfeó Badaloní' y que fueron recogidas por el servicio de recuperación del exmo. Ayuntamiento de Badalona en 1939'. S'esmenta que 'fueron recogidas por el servicio de recuperación del exmo. Ayuntamiento de Badalona en 1939': '2 mesas escritorio; 500 sillas madera; 1 armario biblioteca, libros y mesa lectura; 200 carpetas carton orfeonistas; 8 mesas marmol rectangulares (café); 3 estufas salamandras; 1 armario archivo de música; servicio completo de café compuesto de, vasos, tazas café, vasos licor, cucharas y platillos; 1 estanteria café; 2 mesas madera; cortinajes grandes escenario (ropa), 4 minimax, 1 nevera, 1 armario fichero, 1 mesa ping-pong, 1 si-cros-til, 1 armonio (lo tiene según referencias la parroquia de Cañet; de momento no lo reclamamos teniendo en cuenta el uso que se le dá en la actualidad); 1 mesa marmol redonda, grande; 4 mesa marmol redonda pequeñas'.

Sala d'actes de l'entitat els anys trenta del segle XX. Font: Arxiu OB.

Especial Memòria Democràtica

15

El 29 de gener de 1950 va tenir lloc una reunió general ordinària en la qual es va fer un balanç de les activitats de l'Orfeó des de febrer de 1948. L'inici era la reunió convocada el febrer de 1948 per 'un grupo de entusiastas y activos elementos de nuestro antiguo 'Orfeó Badaloní'' on es va tractar les sol·licituds enviades al governador civil i a l'alcalde de Badalona amb l'objectiu d'aconseguir la reobertura de l'entitat; i també designar dies i hores d'assaig per a les 'cordes' de la massa coral. L'actual president Sabater contactà amb els futurs membres de la junta directiva per posar en marxa l'entitat i amb la conformitat de tots prepararen uns nous estatuts interns. Seguidament, passaren a gestionar amb l'Ajuntament la devolució d'objectes de l'Orfeó Badaloní dipositats en els dipòsits municipals per part del 'Departamento de Recuperación al ser liberada nuestra Ciudad'. Com a primera recuperació 'nos fue entregada nuestra Senyera en magnífico estado de conservación, tal y como Vds han podido comprobar al contemplarla en cuantos conciertos hemos celebrado', afegint que 'queremos hacer constar nuestro agradecimiento al Excmo Ayuntamiento por las grandes facilidades que nos ha proporcionado a fin de poder llevar a feliz término la misión que teníamos encomendada'. Una vegada recuperades les partitures i partícels, van ser classificades per l'arxiver i van ser lliurades al mestre director Francesc Solà perquè prepari les classes i els assaigs.

El president de l'Orfeó, Enric Sabater, adreçà el 15 de novembre de 1956 una instància a la tinència d'alcaldia de Cultura de l'Ajuntament de Badalona. La qüestió de fons era l'harmònim de l'Orfeó que es trobava al local de l'entitat 'con anterioridad a nuestra guerra de Liberación'. Sabater explica a l'exposició de motius que en el transcurs de l'any 1939 'no reorganizada aún la constitución de la entidad, se creyó hacer entrega de dicho armonium a la Parroquia del Santo Cristo de Cañet, donde se encuentra'. En aquest punt el president obvia la clausura i l'espoli de l'Orfeó, i sense entrar en detalls parla que va lliurar-se l'instrument musical (la primera instància que va adreçar sobre el retorn de les propietats l'any 1948 no hauria de tenir tot l'efecte que demanava). Ara, però, l'Orfeó insistia en què en necessitava un per a fer més eficaç el mètode d'ensenyament i, amb la idea que no seria prudent 'privar a la mencionada parroquia del que viene usufructuando', Sabater

sol·licitava estudiar la possibilitat que 'nos sea autorizado valernos del que se encuentra en la Escuela Municipal de Música cuyo servicio en dicho centro es casi nulo'.

Hem documentat un esborrany a mà del president Enric Sabater, tot i que no hi consta qui és el destinatari ni la data (és de suposar que seria destinat a l'Ajuntament i proper en el temps), en què s'explica com l'Ajuntament en sessió plenària ha decidit concedir l'harmònim a l'Orfeó com a usufructuari, i per aquest motiu Sabater demana que es cursin les ordres oportunes perquè la brigada municipal el traslladi a l'estatge social des de l'Escola Municipal de Música. Seguint la qüestió, cal dir que en l'inventari del local de l'Orfeó l'any 1960 hi consta un harmònim.

La petjada de l'Orfeó i l'impuls de la Federació d'Ateneus en el marc de la Llei de Memòria Democràtica (20/2022, de 19 d'octubre)

Tota una odissea de gestions encara no closes en el moment en què escric aquest article és el que estic experimentant al Registre de la Propietat de Badalona per tal d'obtenir informació precisa sobre la propietat del local on estava la seu històrica de l'Orfeó Badaloní fins el 1939 (recordeu que no hi ha actes dels anys trenta i molt poca documentació en els arxius). De moment és una tasca infructuosa.

Com sabem, l'Orfeó estava instal·lat en un primer local fins a 1939, va patir la repressió del franquisme, fou clausurat i els seus béns decomissats. Què va passar amb el local?, quin règim hi tenia l'Orfeó?, drets de propietat, d'usufructuari...?

Quan l'Orfeó va aconseguir ser legalitzat de nou, ho va fer en un altre local, en una part de lloguer de l'edifici del Cor de Marina a partir de 1948. Si bé el mal ja estava fet, calia refer-se, i així es va fer, sense la seu històrica. D'altres vicissituds protagonitzaren l'esdevenir més proper.

Avui, la Federació d'Ateneus de Catalunya, impulsa fórmules de restitució dels béns espoliats d'11 ateneus catalans, entre ells l'Orfeó Badaloní, en el marc de la recent Llei de Memòria Democràtica.

Jordi Albaladejo

Un any decisiu per la represa de l'Orfeó Badaloní: 1947-1948

Concert davant Cor de Marina. Festa del Pedal (28-10-1948)

Revista de Badalona, a l'edició del 14 d'agost de 1949, publicà un article de Josep Mª Cuyàs i Tolosa en el qual cita *'mi buen amigo y devoto badalonés maestro Francesc Solà'* com un destacat impulsor - 'a mediados del año 1947' - de la recuperació de l'Orfeó Badaloní: *'a tal fin, convocó una reunión en el Restaurante Pepet y de ella salió la siguiente comisión organizadora formada por los antiguos socios del Orfeo: Enrique Sabater, Bartolomé Pujó, Martín Brió, Juan Mestres, Jaime Cuní, Gaspar Codina y Miguel Prats'*.

Els primers passos d'aquesta comissió s'encaminaren a gestionar els permisos de reobertura amb les autoritats locals i superiors, així com a emprendre activitats artístiques internes que van anar programant-se en una situació de

permissibilitat oficial. La comissió gestora era formada per Enric Sabater i Borràs (president que havia format part del consell directiu de l'anterior etapa abans de la guerra), Josep Amigó, Bartomeu Pujó, Joan Mestres, Antoni Ballesteros (aquests quatre eren directius també abans de la guerra, i Pujó també fou president de l'entitat el maig de 1937; en el butlletí aparegut en el mateix mes i any, Mestres publicà un article sobre la represa d'activitats després d'un temps d'interrupció), Eveli Gràcia i Gaspar Codina. Aquest equip i el mestre Francesc Solà comptava amb la col·laboració d'alguns professors: Emili Itarte, la senyoreta Elisa Fusté, Àlvar Arquer, Miquel Cortacans, Ramon Sancho...

'Antiguos componentes del 'Orfeó Badaloní''

El 12 i el 19 de gener de 1948, Enric Sabater *'en nombre y representación de varios de los antiguos componentes de la Massa del 'Orfeó Badaloní'* (sempre entre cometes el nom de l'entitat), adreça en la primera data una instància a l'alcalde de Badalona, i en la segona data una altra al governador civil de Barcelona. Exposa literalment en ambdues instàncies que volen reobrir al local del Cor de Marina l'entitat local 'ORFEÓ BADALONÍ', *'cuya Masa Coral habia dado días de gloria y esplendor a nuestra querida ciudad y deseando continuar de nuevo, como ya lo han hecho diferentes orfeones, como los de Sans, Gracia, Terrasa, Granollers, Masnou, etc...'*. Reiterant que volien continuar *'aquella actuación artística, a los solos efectos de enaltecer y dar a conocer, como antaño se hacía, los cantos regionales de nuestra Patria'*. I a tal efecte els demana permís de reobertura i portar a terme els treballs necessaris per a la formació i legalització definitiva.

Paral·lelament, el 15 de gener, Pere Paulí Monés, president de la Mutualitat Cor de Marina i actuant com propietari de l'edifici del Cor de Marina a

la Rambla (Paseo del Caudillo, núm. 11), signà amb Enric Sabater Borràs, en representació de l'Orfeó Badaloní, un contracte d'arrendament del primer pis amb la sala d'espectacles i dues dependències per a secretaria.

El 3 de febrer, Enric Sabater *'en representación de 'La Comisión formada para la reapertura del 'Orfeó Badaloní''*, sol·licità per escrit a l'alcalde de Badalona celebrar una *'reunión general de los antiguos componentes y simpatizantes'* amb el següent ordre del dia: informar de les sol·licituds adreçades al governador civil i a l'alcalde; designar dia i hora d'assaig per a les diferents cordes de la massa coral.

Antoni Ballesteros incidia en les seves anotacions sobre la història de l'Orfeó en el fet que tot hauria anat més ràpid pel que fa als permisos d'obertura *'d'haver accedit a les pressions per integrar-se a 'EDUCACIÓN Y DESCANSO', a les seccions de 'COROS Y DANZAS', com altres, que no ve el cas a retreure, havien acceptat'*.

Cordeleria Ribó, fundada por Jaume Ribó en 1850

Francesc Ribó i Eveli Gràcia fan gestions a Madrid

Per tal d'impulsar la petició d'obertura es van confiar part de les gestions al vicepresident de l'anterior etapa, Francesc Ribó i Arabia, fill del president d'honor de l'entitat i benefactor que apadrinava l'Orfeó en les seves sortides, l'acabat industrial corder Jaume Ribó Sayol, traspassat l'any 1943 (com a reconeixements pòstums l'Ajuntament de Badalona nomenà un carrer amb el seu nom el 1950 i li donà el títol de fill adoptiu de Badalona el 1966).

Ribó i el soci Eveli Gràcia es desplaçaren a Madrid per tal d'intentar activar l'expedient en els organismes oficials superiors. Van moure paperassa burocràtica com pertocava, esperant amb paciència la resolució. Tanmateix, passaren mesos. De tota manera seguí activa la via de les trobades per assajar i ampliar els contactes, i les vetllades artístiques per tal de tenir en marxa l'entitat quan arribés el permís de la capital.

Amb referència del mes d'abril de 1948 -i signatura del governador civil del 19 d'octubre de 1948- hem consultat a l'Arxiu de l'Orfeó els Estatuts de l'entitat: *'esta entidad 'Orfeó Badaloní' se constituye al amparo del artículo 16º del Fuero de los españoles, y de conformidad con la Ley de Asociaciones de 30 de junio de 1887'*. Destaquem algunes anotacions espigolades que considerem rellevants de l'articulat: s'escriu com l'entitat *'carece de finalidad política'* i portarà a terme artísticament *'cantos regionales de nuestra Patria'* (una consideració que considerava el Règim consubstancial, indiscutible, fora de l'àmbit polític); es reconeixien tres classes de socis: honoraris, protectors i numeraris, i tots els càrrecs de la junta directiva eren renovables parcialment cada dos anys en la figura de socis numeraris.

Es legalitza l'Orfeó Badaloní

Entre 1939 i 1948, l'Orfeó Badaloní havia estat desaparegut oficialment: la repressió franquista i les dificultats de postguerra ho havien impedit (cal incidir també que, d'acord amb el curs de la Guerra Civil, no hem documentat activitats públiques de l'entitat des de finals de 1937).

La represa de les actes de la Junta Directiva va correspondre al dia 23 d'octubre, on s'anotava que els Estatuts de l'entitat havien estat aprovats pel Govern Civil de la Província el 19 d'octubre. Amb els papers en regla, es va constituir oficialment la junta directiva: Enric Sabater Borràs (president), Josep Gironès Illas (vicepresident), Eveli Gràcia Font (secretari), Joan Mestres Puig (vicesecretari), Miquel Prats Vives (tresorer), i els vocals Gaspar Codina Nieto, Josep Roca Renté, Antoni Ballesteros Alvarez, Josep Amigó Viñas, Josep Nadal Monvila i Martí Brió Vidal.

El dijous 28 d'octubre, a requeriment de l'Ajuntament encapçalat per Lluís Maristany Palanco (qui, segons publicà *Revista Badalona* el 25 de setembre de 1954, era ex-orfeonista i, per tant, l'activitat de l'Orfeó era prou coneguda i acceptada localment), l'Orfeó Badaloní va actuar en les festes de celebració del Centenari del Ferrocarril Barcelona-Mataró (1848-1948). Va ser al Círculo Artístico Español, entitat recreativa coneguda popularment com l'Era.

El *'Gran concierto a cargo del 'ORFEÓ BADALONÍ'* que anunciava el programa editat per l'Ajuntament de Badalona, va desenvolupar-se amb les cançons que havien cantat en el concert del mes d'agost i algunes més d'incorporades, comptant amb la col·laboració de la Cobla La Principal de Badalona. Va ser la primera actuació pública oficial i posava en solfa satisfactòriament l'intens treball realitzat mentre s'esperava el permís de legalització. Des del minut u, bona part de la feina estava a punt!

Recordando a don Jaime Ribó Sayol

«Jamás los orfeonistas y socios del «Orfeó Badaloní» podemos olvidar los beneficios morales y materiales recibidos del ilustre patricio y de su digno sucesor, don Francisco.»

El nostre himne (1949)

La tercera etapa de l'Orfeó arrencà amb la presidència d'Enric Sabater i les seves successives juntes directives entre 1948 i 1962. Aquest període inicial el podríem sintetitzar en almenys dues fases temporals: una primera que situem en els primers nou anys, de recuperació i consolidació organitzativa, presència i valoració artística en la vida cultural i pública de la ciutat; i una més curta, d'uns cinc anys, en què s'evidencia certa pèrdua d'empenta de les seccions, del calendari tradicional de concerts i col·laboracions artístiques de la Massa Coral, a la qual s'hi afegeix una falta de cantaires i també dificultats pressupostàries, cosa que crea una forta dependència del consistori i de les aportacions extraordinàries dels mecenes.

Homenatge als mestres fundadors i mirada de futur

En un context de represa organitzativa i de presència artística a l'alça, sobretot en actes d'índole religiosa, la Junta Directiva del 3 de novembre de 1949 va donar el vistiplau als darrers serrells d'un concert dedicat als socis protectors perquè se celebrés al Teatre Zorrilla el dia 16 del mateix mes. Es volia que també fos un homenatge als mestres fundadors que havien traspassat: Botey, Costa i Valls. A la mitja part de l'acte es mostrarien part els seus retrats, que es col·locarien després a l'estatge social, i l'historiador Josep Mª Cuyàs en faria una ressenya biogràfica. Amb més temps per endavant, l'Orfeó s'havia pogut preparar el concert d'estiu ajornat dedicat als socis, que podria considerar-se també el del primer aniversari. El programa l'anunciava com el "II Concierto de la Tercera Etapa" —el primer dedicat als socis havia estat el 2 de gener—, amb

tipografia destacada sota el dibuix d'un lloret i, enmig, la senyera de l'Orfeó Badaloní. Per tant es reconeixen les successives etapes històriques sota els paràmetres permesos pel franquisme.

Revista de Badalona el 19 de novembre va realitzar una crònica del concert amb un ple complet del Teatre Zorrilla i amb presència del tinent d'alcalde de Cultura, Eduardo Antoja, acompanyat pel president de l'Orfeó, Enric Sabater. Cal subratllar principalment dos fets del concert: un primer és en l'apartat artístic amb l'estrena de la cançó "El nostre himne" amb lletra del consoci Salvador Solà-Segalés i música del Mestre Solà a qui el primer va dedicar-li la lletra. Va interpretar-se a l'inici, en el lloc tradicional que pertocaria a "El cant de la Senyera"; i després es va desenvolupar un repertori que va comptar amb set primeres audicions. El segon fet destacat era en l'apartat social com estava previst: abans de començar la segona part del concert, es va homenatjar els antics mestres Antoni Botey, Jaume Costa i Salvador Valls. Després d'unes sentides paraules del president de l'entitat, es van descobrir els retrats de tots tres mestres i es va anunciar que ocuparien un lloc rellevant en la sala d'actes del local social, iniciant una galeria d'honor de l'entitat. A continuació, l'erudit local, Josep Mª Cuyàs i Tolosa, va llegir les biografies dels tres homenatjats. La segona part del repertori va finalitzar amb "El caçador i la pastoreta" d'A. Botey i "Cançó de la rosa" de J. Costa.

"Inflem el pit a plena veu"

Incorporem la lletra de Solà-Segalés, "El nostre himne", representativa de l'esperit de l'Orfeó; 'pulcra y adecuada' segons la crònica del concert de Revista de Badalona:

Himne de l'entitat. Badalona, març de l'any 1950.

*"Inflem el pit i a plena veu
llencem el cant que ens agermana
fem que s'enfili cel amunt,
com un colom d'ales ben blanques.
Que sigui el nostre missatger,
i escampi arreu, a batecs d'ala,
aquest neguit que tots sentim,
fet d'il·lusions i d'esperances.
Volem que sàpiga tothom
que som d'un poble que treballa;
d'un poble humil que creu en Déu,
que viu d'amor i sap de pàtria;*

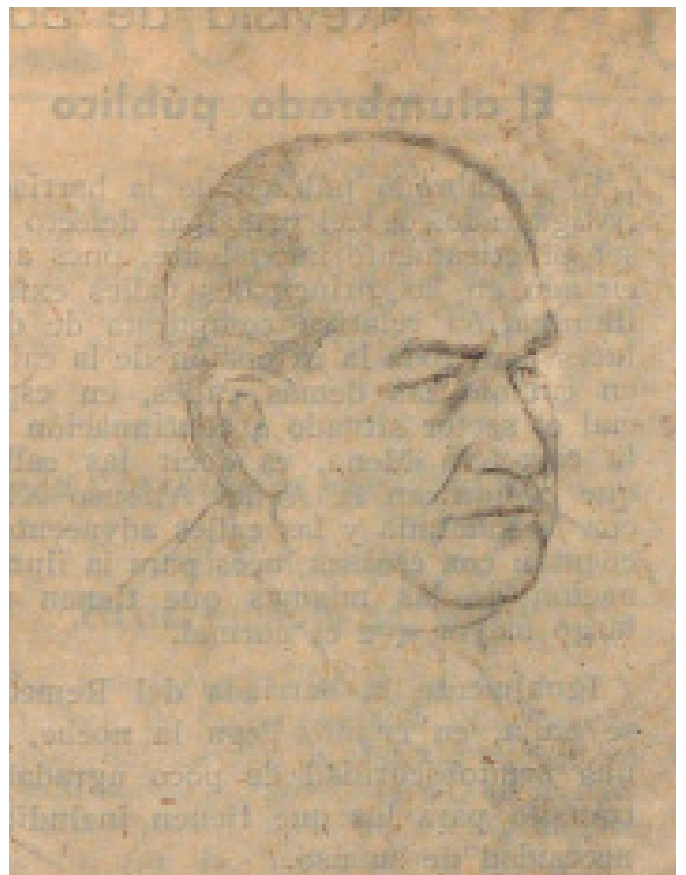
*d'un poble honest que vol guanyar
l'estimació de tots els altres,
i que té el cor ple de cançons
que les aprèn de les onades...
Cantem, germans, que tot cantant
traurà florida la nostra ànima
i es sentirem un xic més bons
a cada nota desgranada.
Cantem de cor i amb sentiment
que la Senyera ens acompanya
i hem d'enlairar-la, tot cantant
com un colom que estén les ales!*

En aquesta línia de reivindicació de persones rellevants per a l'entitat, la Junta Directiva, en la reunió del 18 de novembre, va prendre l'acord de proposar en la següent assemblea de socis, prevista el mes de gener de 1950, el nomenament de President Honorari a Francesc Ribó i Arabia (com ho havia estat el seu pare) pels mèrits contrets i l'altruisme vers l'Orfeó. L'Orfeó preparava la sortida d'un butlletí regular i tota una sèrie de seccions per tal de dinamitzar la sociabilitat i oferir activitats lúdiques amb la vista posada en el jovent, principalment davant de l'exigència dels assaigs i la competència creixent en el món del lleure: cinema, balls, passeig en colla... Abans del canvi d'any ja estava en funcionament, com les anteriors etapes, la secció infantil a partir dels vuit anys, els quals rebien dos cursos gratuïts de solfeig.

Les bones relacions entre l'entitat i l'Ajuntament de Badalona amb el punt comú del badalonisme, que havia sabut despertar les activitats i la directiva de l'Orfeó Badaloní, trobaren concreció amb la inclusió en el nomenclàtor del nom del fundador i primer director de la massa coral, Antoni Botey i Badia. La Comissió Municipal Permanent acordà fer-ho el 22 de novembre, atorgant-lo a un carrer del barri del Sant Crist de Can Cabanyes.

L'Orfeó Badaloní realitzà dues actuacions més el mes de desembre de 1949: una, la diada de la Puríssima el 8 de desembre al pati de l'Hospital de Santa Maria i Sant Josep, per tal de donar consol als internats; i participà per segon any en la tradicional Festa del Nadal del pobre en l'acte central al Cinema Nou el 19 de desembre. Un acte solidari sens dubte, ara bé, la misèria i la manca de recursos públics suficients cap a la sanitat (tant d'equipament com medecines) i als serveis socials, enlloc

d'afrontar-se des d'un punt de vista més estructural, anant al moll de l'os, era motiu de campanyes de beneficència que mantenien la dependència i les desigualtats intrínseques del règim. Seguir la corda era el preu —si algú es qüestionava aquest aspecte— que s'havia de pagar per romandre autoritzats.

Retrat dibuixat de Salvador Solà-Segalés. Extret de Revista de Badalona 26/04/1952

L'Orfeó Badaloní, referent artístic i cultural durant la Transició i l'inici del període democràtic

Aplec de la Senyera l'any 1983 a la Creu de Montigalà (Badalona).

Font: Arxiu OB

Durant la Transició i l'inici del període democràtic, una etapa que podem definir com de cruïlla entre allò vell i allò nou, amb canvis polítics, culturals i socials, tant individuals com col·lectius, va viure's a l'Orfeó Badaloní amb una feineda d'activisme voluntarista, estima i compromís en el pla emergent de la cultura catalana.

La llibertat d'expressió i la recuperació de l'espai públic, guanyaven terreny amb esforç i constància enfront de les inèrcies d'un passat encara dolorosament molt present. Podem identificar respecte al dia a dia de les entitats, la superació de l'intervencionisme de les autoritats, la censura i la voluntat de control social per part de l'administració postfranquista. Encara era molt present com una dècada enrere, primer la candidatura de Josep

Concert als Pares Carmelites el 23 d'abril del 1980 Font: Arxiu OB

Gual a la presidència de l'Orfeó, com després l'empenta cultural i tarannà que li va donar a l'entitat, va haver d'esquivar molts bastons a les rodes per part de les autoritats locals. Una pressió que es va incrementar a l'època de l'alcalde Felipe Antoja girant-se a la davallada evident del règim.

L'Orfeó Badaloní amb una trajectòria pròpia consolidada i una voluntat ferma de superar totes les dificultats, s'arremangà per viure i protagonitzar d'acord amb els seus associats els nous temps després de la mort del dictador i les primeres passes de la Transició cap al retorn de la democràcia.

Van prendre rellevància les activitats culturals i el compromís cívic i catalanista de l'entitat, així com la participació de Josep M. Raventós en representació de l'Orfeó en la Taula local de Cultura (també hi havia de Sanitat, Ensenyament, etc), organisme tolerat d'esperit unitari de formacions polítiques de caire democràtic i entitats ciutadanes per intervenir en la ciutat i preparar el programa cívic de la nova democràcia municipal a partir de 1979.

Algunes de les fites culturals coetànies amb el tomb polític i social van ser el prestigi i la qualitat tècnica adquirida per la Massa Coral amb la diligent i reconeguda directora Esther Martells fins a finals dels anys vuitanta; les activitats conjuntes

amb les corals del Maresme, els reeixits intercanvis amb Rockenberg (Alemanya) i Azkoitia; el cor infantil Veus Alegres, l'Orquestra de Flautes Dolces Musicus, la Coral Vora Mar; la vitalitat de l'esbart (d'adults i de l'infantil) i de les representacions teatrals; les cantades de la coral i les ballades de l'esbart arreu dels barris de la ciutat; la secció d'escacs, el grup d'Esplai Besc; la sortida a Prada de Conflent, l'impuls popular i participació en les noves Festes de Maig; les activitats vinculades a la celebració del seixantè aniversari de l'Orfeó; l'Aplec de la Senyera de Montigalà... i els recordats shows nadalencs, tot un esdeveniment on tothom hi col·laborava i eren esperadíssims cada any!

A nivell de país, la recuperació de l'autogovern i de la democràcia, després d'un llarg parèntesi dictatorial des del període de la República els anys trenta del segle XX, va correspondre's amb una institucionalització política i cultural. L'objectiu era deixar ben enrere la Catalunya despersonalitzada institucionalment i nacionalment pel franquisme. Els passos endavant del redreçament nacional van ser evidents des de l'autonomisme a la Generalitat de Catalunya, tot i un context no gaire propici pel centralisme de l'Estat i un període marcat per la irrupció i les conseqüències socials d'una dura crisi del sistema socioeconòmic, la que provenia dels anys setanta i present fins al 1988, i la recessió després del 1992.

Pavelló de la Plana, 1a Ronda d'Esbarts a Badalona, Ball de Gitanes del Vallés, el 14 d'octubre del 1979. Font: Arxiu OB

Les presidències de Josep Maria Raventós (1978-1984) i Joan Soler i Amigó (1984-1986) van ser molt actives en el paper de l'entitat com a agent sociocultural en els processos de construcció d'una cultura popular i nacional, amb lligams als Països Catalans.

Comptaren amb les aportacions del II Congrés de Cultura Catalana (1975-1977) i del I Congrés de Cultura Tradicional i Popular (1981-1982). A nivell local, s'hi destacava la participació en el Consell Municipal de Cultura (Josep M. Raventós, Josep M. Pujol i Albert Abellan).

El Retaule del Flautista, Coop. El Hogar (Morera) el 31 de maig del 1981. Font: Arxiu OB

L' A T E N E U

Orfeó Badaloní

Amb el suport de

Ajuntament de Badalona

**Diputació
Barcelona**

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura